

**Ήταν γνήσιο καί αλώβητο τό Σύμβολο τῆς Πίστεως
πού ἀπαγγέλθηκε στή Νίκαια (28/11/25);**

Ἱεροδ. Ἱεροθέου Κρητικοῦ,
Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μ. Κυθήρων & Ἀντικυθήρων

1. Ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου Πίστεως ἄνευ τοῦ Filioque.

Πολύς λόγος ἔγινε τίς τελευταῖες ἡμέρες γιά τήν ἀναγνώριση καί τήν ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, χωρίς τό Filioque, ἀπό τόν Πάπα Λέοντα 14^ο. Τά ΜΜΕ, στρατευμένα ἤ καί ἀπό ἄγνοια, προβάλλουν τήν πράξη αὐτή θετικά ὑπέρ τοῦ Πάπα, παρουσιάζοντάς την ὡς δεῖγμα καλῆς διάθεσης πρὸς τήν ἐνότητα. Ὅφείλουμε νά εἴμαστε ἐπιφυλακτικοί ἀπέναντι σέ αὐτήν τήν δήλωση τοῦ Πάπα Λέοντος, γνωρίζοντας ἀπό τήν ἱστορία τῶν σχέσεων Ὁρθόδοξων καί Παπικῶν τήν στρατηγική πού ἀκολουθοῦν οἱ δεύτεροι πρὸς ἐπίτευξη τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τους, χρησιμοποιοῦντας κάθε εἶδους ἀπατηλά καί ἀθέμιτα μέσα, δόλο καί ἀπάτη. Καί σέ ἓναν βαθμό ὁ σκοπός τους ἐπιτεύχθηκε, ἀφοῦ διευκολύνθηκε ἡ ἐμφάνισή τους ὡς πλησιέστεροι στήν Πίστη μας, δημιουργώντας εὐμενεῖς ἐντυπώσεις καί ἐξαπατώντας τοὺς ἀπλούστερους.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως στήν ἀρχική του μορφή δέν ἀποτελεῖ κανένα θετικό βῆμα πρὸς ἔνωση καί ὑποχώρηση τῶν Παπικῶν στά δόγματα καί στίς καινοτομίες τους. Αὐτό γίνεται κατανοητό ἀπό τό γεγονός ὅτι τό Σύμβολο τῆς Πίστεως ἀναγνωρίζεται καί διαβάζεται ἀπό τοὺς Παπικούς χωρίς τήν προσθήκη τοῦ Filioque, ὅταν ὑπάρχουν μπροστά Ὁρθόδοξοι ἢ βρίσκονται σέ χωρὶς ὁρθόδοξο. Αὐτό μαρτυρεῖ καί ἡ πράξη τῶν Παπικῶν κατὰ τήν ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου στή λατρεία τους ἐδῶ στήν Ἑλλάδα. Μάλλον θά λέγαμε ὅτι πρόκειται γιά πράξη προσηλυτιστική, ὅπως ἡ Οὐνία. Ἄλλωστε, ἡ ἀναγνώριση καί ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου χωρίς τό Filioque δέν σημαίνει σέ καμία περίπτωση καταδίκη τοῦ Filioque ἀπὸ πλευρᾶς τῶν Φραγκολατίνων, μιά καί συνεχίζει νά ὑφίσταται στήν ἐπίσημη δογματική διδασκαλία τους καί νά προστίθεται στό Σύμβολο.

2. Ἀπαγγελία παραλλαγμένου Συμβόλου Πίστεως.

Ἀπροσδόκητο γεγονός, βέβαια, ἦταν ἡ ἀνάγνωση παραλλαγμένου Συμβόλου Πίστεως, κατὰ τή διάρκεια τῆς συμπροσευχῆς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί Πάπα στή Νίκαια. Σέ πρόσφατο ἄρθρο της ἡ Καθηγήτρια Ἱστορίας Δογμάτων καί Συμβολικῆς τοῦ Τμήματος Θεολογίας ΕΚΠΑ κ. Μαρίνα Κολοβοπούλου ἀναφέρει καί ἐπισημαίνει ὅτι: «διαπιστώνονται δύο σημεῖα ἀπόκλισης ἀπὸ τό ἐλληνικὸ πρωτότυπο», τὰ ὅποια ἐντοπίζονται στὸν ὅρο «*ὁμοούσιος*» καί στὸ ἄρθρο περὶ Ἐκκλησίας [1].

Ἡ φράση τοῦ Συμβόλου «*ὁμοούσιον τῷ Πατρί*» στίς ἀγγλικές ἐπίσημες μεταφράσεις ἀποδίδεται ὡς ἐξῆς: «*consubstantial with the Father*» ἢ «*of one essence with the Father*» (μιᾶς οὐσίας μέ τόν Πατέρα). Παραδοσιακά ὁ ὅρος *ὁμοούσιος* στήν ἀγγλική γλώσσα μεταφράζεται ὡς *consubstantial*. Τό κείμενο, πού ἐπιλέχθηκε νά διαβαστεῖ στή Νίκαια, ἀποδίδει τό ὁμοούσιο Πατρός καί Υἱοῦ μέ τήν ἀμφίσημη μετάφραση «*of one being with the Father*» (μιᾶς ὑπόστασης; μέ τόν Πατέρα), πού εἶναι γλωσσικά ἀσαφές καί πού μπορεῖ νά παραπέμψει σέ δυτικοῦ τύπου ἐρμηνεῖς τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων (ὄχι ὡς κοινωνία τῆς φύσεως [ὁμοούσιο], ἀλλά κοινωνία προσώπων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσωπικῶν σχέσεων, ὅπου αὐτή ἡ περιχώρηση [δυτ. ἐρμην.: ὡς τρόπος ὑπαρξης καί σχέσης τῶν προσώπων] σέ συνδυασμό μέ τή μοναρχία τοῦ Πατρός [δυτ. ἐρμην.: ὁ Πατήρ ἡ ἀρχή τῆς θεότητος] ὁδηγεῖ κατ' ἐπέκταση σέ σαβελλιανισμό, ἀλλά καί ὑποστήριξη πρωτείου μέσα στήν Ἐκκλησία), μιά καί ὁ ὅρος *being* ἀναφέρεται περισσότερο στό ὄν, στήν ὑπόσταση, σέ ἀντίθεση μέ τό οὐς. *essence*, πού σημαίνει τήν οὐσία.

Τό δεύτερο σημεῖο, πού ἐπέσυρε τήν προσοχή, εἶναι ἡ πρόταξη τοῦ ρήματος πιστεύω πρὶν ἀπό τό ἄρθρο πού ἀφορᾷ στήν Ἐκκλησία, ὥστε νά συνταχθεῖ ὡς ἐξῆς: «*We believe in one, holy...*». Ἀντιθέτως, τό παραδεδομένο ἀπό τοὺς θεῖους Πατέρες Σύμβολο δέν προτάσσει τῆς Ἐκκλησίας τό ρῆμα «πιστεύω». Ἡ ἔρευνα [2] καταδεικνύει ὅτι τό ἄρθρο περί Ἐκκλησίας δηλώνει τό ποῦ δρᾷ καί ἐνεργεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα, δηλαδή μέσα στήν Ἐκκλησία. Ἄλλωστε, δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιοθεῖ τό ἴδιο ρῆμα «πιστεύω» γιά τήν Ἐκκλησία, πού δημιουργεῖται ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, καί γιά τόν ἄκτιστο Θεό.

Δυστυχῶς, τά ἐκκλησιαστικά διαδραματιζόμενα γεγονότα δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά δοῦμε ἀθῶα τά ὡς ἄνω. Οἱ προσπάθειες τοῦ διαχριστιανικοῦ συγκρητισμοῦ γιά ἄμβλυνση τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, προβάλλοντας διήθεν τά κοινά στοιχεῖα καί παραβλέποντας τίς διαφορές, δέν μποροῦν νά ὁδηγήσουν οὔτε σέ λειτουργική, οὔτε σέ διοικητική ἐνότητα, ἅπαξ καί οἱ τελευταῖες ἐδράζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μιᾶς πίστεως, ἀποτελώντας ἔκφραση ἐκείνης. Μέ ἄλλα λόγια ἡ λειτουργική ἐνότητα πού ἐπιχειρεῖται (κοινό ποτήριο) προϋποθέτει τήν ἐνότητα ἐν τῇ Πίστει.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συμβουλεύει τοὺς Χριστιανούς νά ἐμμένουν στήν ἐνότητα τῆς Πίστεως, «*ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθροῦντες τῇ Πίστει τοῦ Εὐαγγελίου*», «*ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες*» (Φίλιπ. 1, 27. 2, 2-3). Καθότι στήν Ἐκκλησία εἶναι «*εἷς Κύριος, μία Πίστις, ἐν Βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν*», παραινεῖ νά εἶναι οἱ χριστιανοί «*ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα*» (Εφεσ. 4, 4-6), χωρὶς νά μετατίθενται ἀπὸ «*τοῦ καλέσαντος αὐτοὺς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον*» (Γαλ. 1, 6).

Ἕνας ἀληθινὸς ἐορτασμός τῆς Α' Οἰκ. Συνόδου καί μία πραγματική τιμὴ πρὸς ἐκείνην θά προϋπέθετε τήν ἀκριβῆ τήρηση τῶν ὅσων ἐκείνη θέσπισε. Οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου προέβησαν σέ καταδίκη τῶν ἀρειανικῶν κακοδοξιῶν. Ἀληθὴς ἐορτασμός θά ἦταν ἡ καταδίκη τῶν συγχρόνων αἵρέσεων καί ἡ ἀποφυγὴ συμπροσευχῆς καί κοινωνίας μέ τοὺς αἵρετικούς. Ἀληθὴς ἐορτασμός θά ἦταν ἡ ἀπόρριψη τῆς ἐπαναφορᾶς καί ἐξάπλωσης στὸν θεολογικὸ χῶρο τῶν ἀρειανικῶν κακοδοξιῶν πού ὑπεστήριξε ὁ ἥδη κεκοιμημένος Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης Ζιζιούλας [3]. Ἀληθὴς ἐορτασμός θά ἦταν ἡ

παραίτηση από τήν ἐπιδίωξη κοινού ἑορτασμοῦ Πάσχα μέ τούς αἵρετικούς μέ κίνδυνο τῇ διάσπαση τῶν Ὁρθοδόξων καί ἡ ἐμμονή στά ὅσα οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου θέσπισαν, δηλαδή «τό μή μεταίρειν ὅρια αἰώνια, ἃ οἱ Πατέρες ἔθεντο». Ἀμήν.

[1] Βλ. «*Ἡ ὁρολογία τοῦ «Ὁμοουσίου» καί οἱ μεταφραστικές τῆς μετατοπίσεις*», στό rempitousia.gr, 5/12/25.

[2] Βλ. περαιτέρω στό Μαρίνας Κολοβοπούλου, *Ἅγιο Πνεῦμα καί Ἐκκλησία κατά τό Σύμβολο τῆς Πίστεως σέ Ἀνατολή καί Δύση*, ἐκδ. Ἑννοια, Ἀθήνα 2023, σ. 155 κ.έ.

[3] Μεταξύ ἄλλων ὁ Μητρ. Περγάμου ὑπεστήριξε χρονική προτεραιότητα τοῦ Θεοῦ Πατρός ἔναντι τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος -ἐπιχειρώντας ἀνεπιτυχῶς νά στηρίξει τό πρωτεῖο ἐξουσίας, καί ὄχι μόνο τιμῆς, τοῦ Πατρ. Κων/πόλεως στήν Ἐκκλησία-, ὑπακοή τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στόν Θεό Πατέρα καί διαφορετικά γνωμικά θελήματα Πατρός καί Υἱοῦ καί Ἁγίου Πνεύματος, καί “διάλογο” μέσα στήν Ἁγία Τριάδα, πρᾶγμα πού ἐν πρώτοις ὀδηγεῖ σέ “τριθεΐα” ἢ σέ ἀποδοχή κτιστότητος γιά τά δύο Πρόσωπα, Υἱοῦ καί Ἁγίου Πνεύματος, κ.ἄ., πού θά παρουσιασθοῦν προσεχῶς σέ ἰδιαίτερο ἄρθρο.

Πρός επίρρωση συγκεκριμένων θέσεων του άρθρου μας, αλλά και γνώση του πληρώματος της Τοπικής μας Εκκλησίας, επισυνάπτουμε και κοινοποιούμε στη συνέχεια το ανωτέρω αναφερόμενο άρθρο της Καθηγήτριας κ. Μαρίνας Κολοβοπούλου.

Ἡ ὁρολογία τοῦ «Ὁμοουσίου» καί οἱ μεταφραστικές της μετατοπίσεις

05.12.2025

Μαρίνα Κολοβοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Θεολογικής Σχολής Αθηνών

«Κατά τήν πρόσφατη επίσκεψη τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΔ΄ στήν ἱστορική πόλη τῆς Νικαίας, με ἀφορμή τόν κοινό χριστιανικό ἑορτασμό τῶν 1700 ἐτῶν ἀπό τή σύγκληση τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό ἐνδιαφέρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ἐπικεντρώθηκε – καί δικαίως – στή δημόσια ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως χωρίς τήν προσθήκη τοῦ *filioque*, γεγονός πού προκάλεσε θετική ἀντίδραση στόν ὀρθόδοξο κόσμο.

Ἐν τούτοις, τόσο ἀπό τήν προφορική ἀπαγγελία του στήν ἀγγλική γλῶσσα, ὅπως μεταδόθηκε ἀπό τά ΜΜΕ, ὅσο καί ἀπό τήν δημοσίευση τοῦ κειμένου, τό ὁποῖο μοιράστηκε στούς παρευρισκομένους, σύμφωνα μέ τό εἰδησιογραφικό πρακτορεῖο Romfea, διαπιστώνονται δύο σημεῖα ἀπόκλισης ἀπό τό ἐλληνικό πρωτότυπο, τά ὁποῖα προκαλοῦν προβληματισμό ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς ἐπιστήμης καί ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως:

1. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ διατύπωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως περί τοῦ Υἱοῦ ὡς «ὁμοουσίου τῷ Πατρί» ἀποτελεῖ θεμελιώδη πυλώνα τῆς ὀρθόδοξης τριαδολογίας καί ὄχι μόνο. Ὁ ὅρος «ὁμοούσιος» ἦταν καί ἡ αἰχμή τοῦ δόρατος τοῦ θεολογικοῦ ἀγῶνα τῶν Πατέρων γιά τήν ἀποδόμηση τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας. Ἡ παραδοσιακή ἀγγλική ἀπόδοση τοῦ ὅρου ὡς *consubstantial*, πού λειτουργεῖ ὡς τεχνικός ὅρος στό θεολογικό λεξιλόγιο ἢ ἡ πιό ἀπλουστευμένη ἐκφορά *of one essence* ἀποδίδουν μέ δογματική ἀκρίβεια τό πατερικό περιεχόμενο τοῦ ὅρου. Ἰδιαίτερα δέ ὁ πρῶτος, ὡς τεχνικός ὅρος εἶναι ἐδραιωμένος στή θεολογική παράδοση τῆς Δύσης καί δέν ἐπιδέχεται παρερμηνεῖς καθῶς δηλώνει ξεκάθαρα τήν κοινότητα τῆς οὐσίας τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων. Ἐν τούτοις, στό ἀγγλικό κείμενο τοῦ Συμβόλου, τό ὁποῖο ἀναγνώσθηκε καί μοιράστηκε, γιά τήν μεταφραστική ἀπόδοση τοῦ «ὁμοούσιος τῷ Πατρί» δέν ἐπιλέχθηκε οὔτε ὁ ὅρος *consubstantial* οὔτε ἡ ἀπλούστερη ἐκδοχή *of one essence* ἀλλά ἡ νεότερη ἀπόδοση «*of one being with the Father*». Ὡστόσο ἡ ἐν λόγῳ ἐπιλογή εἶναι δυνητικά παραπλανητική, καθότι ὁ ὅρος *being* στήν ἀγγλοσαξωνική φιλοσοφική παράδοση δύναται νά δηλώσει ὄχι τήν οὐσία ἀλλά τήν ὑπόσταση/ὑπαρξη. Εἰσάγεται ἐπομένως μία σημασιολογική ἀσάφεια ἀφοῦ ἡ θεία ἐνότητα μέ αὐτόν τόν τρόπο μπορεῖ νά γίνῃ ἀντιληπτή ὄχι ὡς ὄντολογική κοινότητα οὐσίας ἀλλά ὡς σχεσιακή κοινωνία μεταξύ τῶν θείων προσώπων. Ἡ ἐννοιολογική αὕτη μετατόπιση δέν ἔχει καμία σχέση μέ τή θεολογία τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου περί τοῦ ὁμοουσίου, ἔστω καί ἂν δέν γίνεταί πάντα συνειδητά, καί εὐνοεῖ ἐρμηνεῖς πού προσεγγίζουν τήν τριαδολογία μέσα ἀπό συγκεκριμένες ἐκκλησιολογικές ἀναγνώσεις καί τό μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος μέσα ἀπό κατηγορίες ἀνθρωποκεντρικῆς φιλοσοφίας (ὑπαρξισμός, περσοναλισμός), ὀδηγώντας σέ μεθοδολογική ἀσυνέχεια μέ τήν πατερική παράδοση

2. Ἡ προσθήκη τοῦ ρήματος πιστεύω στό σχετικό μέ τήν Ἐκκλησία ἄρθρο τοῦ Συμβόλου καθώς αὐτό ἀπουσιάζει ἀπό τό ἐλληνικό πρωτότυπο κείμενο. Ὅσο καί ἂν προκαλεῖ ἐντύπωση, στή δυτική θεολογική παράδοση μέχρι καί τή σύγχρονη Ρωμαιοκαθολική Κατήχηση δέν συναντᾶται τό ἐν λόγῳ ἄρθρο ὡς «πιστεύω εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικήν καί ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν» ἀλλά «πιστεύω μίαν ἁγίαν καθολικήν καί ἀποστολικήν Ἐκκλησίαν». Ἀπό πλευρᾶς ὀρθοδόξου ἀλλά καί δυτικῆς, τό διόλου ἀπλό αὐτό ζήτημα ἔχει μελετηθεῖ καί ἐρμηνευτικά ἐξηγηθεῖ γιά τήν ἀποφυγή συγχύσεων στό περιεχόμενο τῆς πίστεως. Αὐτό πού θά πρέπει νά σημειωθεῖ εἶναι ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ ρήματος πιστεύω στό σχετικό ἄρθρο μέ τήν Ἐκκλησία, στόν ὀρθόδοξο χῶρο τουλάχιστον, ὀφείλεται στούς Βαρλαάμ Καλαβρό καί Γεώργιο Τραπεζούντιο πού ἦσαν καί οἱ δύο ἐκλατινισθέντες ὀρθόδοξοι. Ἐπομένως, καθίσταται σαφές ὅτι ἡ ἀκριβολόγος χρήση τῶν δογματικῶν ὅρων δέν ἀποτελεῖ ἔξαρση φιλολογικοῦ ἐκλεπτυσμοῦ, ἀλλά ἔκφραση θεολογικῆς εὐθύνης.

Ἡ ὀρολογία τοῦ Συμβόλου δέν ἀνήκει στήν διακριτική εὐχέρεια ἐκάστου μεταφραστοῦ, ἐπειδή ἡ παραμικρή μετάθεση ἐνός νοηματικοῦ κέντρου – ὅπως ἡ ἀντικατάσταση τοῦ «ὁμοουσίου» ἀπό τόν ἀμφίσημο ὅρο τοῦ «being» ἢ ἡ ἐπαναδιατύπωση τοῦ ἁρθρου περί τῆς Ἐκκλησίας – δύναται νά ὀδηγήσει σέ ἀναπλαισίωση τῆς πίστεως καί νά ἀλλοιώσει τήν πατερική κατανόηση τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως. Ἡ Ἐκκλησία, ἐκ παραδόσεως, φυλάσσει ὅχι μόνο τό «τί» πιστεύει, ἀλλά καί τό «πῶς» τό λέγει, διότι τό ὀρθῶς λέγειν ἀποτελεῖ ἀνάγκη τοῦ ὀρθῶς πιστεύειν».